

32. Цветков В. Ж. Белое движение в России. 1917-1922 гг. / В. Ж. Цветков // Вопросы истории. – 2000. – № 7. – С. 56-73.
33. Carr E. The Bolshevik Revolution 1917-1923. V. 2. – New York: The Macmillan company, 1952. – 415 p.
34. Преображенский Е. Архивные документы и материалы: 1886-1920 гг. / Е. Преображенский. – М.: ГЛАВРХИВ Москвы, 2006. – 728 с.
35. Альский М. Наши финансы за время гражданской войны и НЭПа / М. Альский. – М.: НКФ СССР, 1925. – 184 с.
36. Mawdsley E. The Russian Civil War. – New York: Pegasus Books, 2007. – 362 p.

Hlibishuk N. V. Financial policy of A. Denikin's government

The author of the article concerns the financial policies of Denikin's government. The main focus is on the financial and economic situation in the South of Russia. The author briefly points out the major financial and economic problems, which occurred in the territory controlled Armed Forces of South Russia in 1919. Also focuses on the impact of policies of the Soviet government on the financial position of the government of Denikin. The financial policy of the Bolshevik government allowed not only to organize the construction of Soviet power in the center and in the field, but also to deliver a powerful blow to the economic position of its political opponents.

Key words: Civil war in Russian, White movement, the Armed Forces of South Russia, fiscal policy, monetary reform, the bolsheviks.

Глібіщук М. В. Фінансова політика уряду А. Денікіна

У своїй статті автор розглядає внутрішню політику уряду Денікіна в сфері фінансів. Основна увага приділяється фінансово-економічній ситуації на Півдні Росії у 1919 р., а також на заходи уряду з нормалізації грошового обігу та проектам реалізації грошової реформи. Автор вказує на причини, які не дозволили втілити в життя цю реформу. Також акцентується увага на вплив політики Радянської влади на фінансове становище денікінського уряду. Фінансова політика більшовицького уряду дозволила не тільки організувати будівництво Радянської влади в центрі і на місцях, а й завдати потужного удару по економічним позиціям її політичних опонентів.

Ключові слова: Громадянська війна в Росії, Білий рух, Збройні Сили Півдня Росії, фінансова політика, грошова реформа, більшовики.

УДК [94(477.83/.86):94(475):94(433.61)(063)“1919”]

М. В. Яцюк

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ЗМАГАННЯ ЗА СХІДНУ ГАЛИЧИНУ НА ПАРИЗЬКИЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ 1919 РОКУ

Стаття присвячена українсько-польському дипломатичному протистоянню на Паризькій мирній конференції 1919 р. У центрі уваги протиборчих сторін було питання про приналежність Східної Галичини в контексті загальноєвропейської політики післявоєнного устрою. Українська сторона на Паризькому форумі домагалася визнання незалежності та територіальної цілісності українських земель, а також намагалася знайти місце країни в геополітичній системі інтересів. Делегації УНР і ЗУНР сподівалися отримати військово-політичну підтримку в боротьбі проти зовнішніх і внутрішніх ворогів української державності. Реалії повоєнної Європи свідчили, що Антанта та її союзники створювали архітектуру європейської політики без урахування національних інтересів українського народу.

Ключові слова: Східна Галичина, українська державність, Європа, геополітика.

Розклад політичного пасьянсу в світі по закінченні Першої світової війни змушував українство шукати нові центри політичного тяжіння, які б допомогли закріпити здобутки національної революції 1917-1920 рр. в Україні. У добу Директорії українські землі стали перехрестям геополітичних інтересів протилежних політичних сил і блоків. Географічне положення, природні та людські ресурси, промисловий і сільськогосподарський потенціал завжди знаходились і будуть знаходитись у полі зору зовнішніх чинників впливу, які досить часто є ворожими для України. На українські багаті, вигідно розташовані землі розраховували Антанта і підконтрольні їй Польща та Румунія. В результаті зіткнення цих інтересів Україна зазнала нечуваної за жорстокістю і руйнацією зовнішньої агресії, що підтримувалась до того ж численними антиукраїнськими силами в самій державі.

Українсько-польські відносини завжди були визначальними для європейської політики. Вони багато в чому формували військово-політичний клімат на континенті. Зауважимо, що історичні приклади спілкування обох народів ряснують як злетами, так і падіннями. Не стали винятком і досліджені у пропонованій статті події. Втім можна побачити стійку тенденцію, яка в історичній та військово-політичній перспективі неминуче штовхала українців і поляків до порозуміння і союзу попри наявні численні протиріччя. С. Петлюра, згадуючи тяжкі часи пошуку українсько-польського компромісу, писав 31 березня 1920 р. Військовому міністру В. Сальському: “Ми повинні перейти через етап польсько-українського порозуміння, щоб встояти перед Москвою, а посилення на історію стосунків Польщі й України – не аргумент політики!” [7, с.214].

Історіографічною основою статті є праці українських істориків діаспори і наших співвітчизників. У своїй роботі "Галичина на Міровій Конференції в Парижі" [4] М. Лозинський оцінює діяльність об'єднаної делегації УНР і ЗУНР у Парижі з точки зору постійних суперечок між представниками двох частин України, що формально з'єдналися 22 січня 1919 року. До авторів, які ілюструють реакцію інших країн щодо УНР, належить, наприклад, А. Марголін. У своїй роботі "Україна и политика Антанти" [6] він розповідає про ставлення цього військово-політичного блоку до факту української незалежності. Заслуговує на увагу фундаментальний, на наш погляд, семитомник М. Стахів "Україна в добу Директорії УНР" [8].

Слід відзначити монографію В.І. Семененка "Історія Східної України. Поновлення кайданів (1917-1922)" [7]. У ній містяться унікальні історичні матеріали, маловідомі або ж зовсім невідомі факти доби національно-визвольної революції. Чесноти цієї праці в тому, що вона будується на документальній базі. Показано та проаналізовано процес початку і сам хід більшовицького втручання політичного характеру, військову інтервенцію в Україну з метою знищення її незалежності та економічного грабунку українських земель.

Джерельну базу дослідження становлять документи ЦДАВО України, які розповідають про роботу українських представників на Паризькому форумі.

Метою даної статті є дослідження українсько-польських змагань за Східну Галичину на Паризькій мирній конференції 1919 р. на дипломатичному ґрунті, з'ясування ступеня ефективності дипломатичних зусиль української сторони за несприятливих умов боротьби за незалежність і соборність України у повоєнну добу.

Паризька мирна конференція була світовим форумом, в якому брали участь 27 країн світу. Однак тільки країни Антанти мали на конференції вирішальний голос, що в остаточному підсумку визначило хід її роботи та характер прийнятих рішень. До другої групи держав, що брали участь у цьому всесвітньому форумі, належали ті, які проголосили війну Німеччині або ж порвали з нею. До них належали і новоутворені Польща, Чехословаччина та Югославія. До третьої групи держав, представники яких також брали участь у конференції, належали такі, які не вважалися ворожими до Антанти, проте не були визнані нею. Делегації цих країн не мали офіційного статусу. Їх участь у форумі зводилася до надсилання нот, меморандумів, заяв до керівних органів Паризької конференції. Крім того, ці делегації проводили різні зустрічі і наради з членами делегацій Антанти. До третьої групи входила і місія УНР, а також місії інших держав, що виникли з розпадом Російської імперії.

З початком роботи основним керівним органом Паризької мирної конференції була Рада Десяти, яку ще звали Найвищою Радою. Вона складалася з прем'єр-міністрів Франції, Великобританії, Італії, Японії та президента США, а також міністрів закордонних справ цих країн. З другої ж половини березня усі найважливіші рішення приймалися Радою Чотирьох під час неофіційних зустрічей керівників Франції, Великобританії, США і Італії.

Найголовніші завдання Паризького форуму знаходились у площині післявоєнного облаштування Європи та світу без воєн. Для цього треба було підготувати і підписати мирні договори з Німеччиною та її союзниками, демілітаризувати Німеччину, створити таку систему безпеки, аби німці більше ніколи не загрожували миру. Конференція мала розв'язати територіальні, колоніальні, репараційні питання, визначити нові кордони в Європі, обговорити проблеми роззброєння. Велику увагу займало "російське питання", без вирішення якого неможливо було створити глобальну систему безпеки.

Цікаво, що в основу роботи конференції була покладена програма президента США В. Вільсона щодо мирного врегулювання у світі, яка ґрунтувалася на засадах рівності, справедливості, визнанні права націй на самовизначення і складалася із 14 пунктів.

Покладаючи надії на розв'язання Паризьким форумом "українського питання", Україна зіткнулася з негативним ставленням Антанти до її суверенітету. Протягом усього терміну роботи конференції союзники були заклопотані відновленням федеративної Росії та створенням "Великої Польщі", хоча в перші місяці роботи конференції з січня до березня 1919 року "великі держави" рахувалися з фактом існування УНР і її боротьбою з більшовиками.

Відверта неповага Антанти до національних інтересів України, її неприхована орієнтація на створення "Великої Польщі" змушували керівництво держави активізувати пошук порозуміння з поляками, відносини з якими варто розглядати серед визначальних військово-політичних напрямків діяльності Директорії. Метою цих контактів було припинення війни між обома країнами, розв'язання питання міжнародно-правового статусу Східної Галичини, а також налагодження спільних дій проти Радянської Росії.

В роботі Паризького форуму брала участь і українська делегація, головною метою якої було добитись визнання незалежності Соборної УНР і знайти гідне місце країни в геополітичній системі інтересів. Тому Директорія покладала великі надії на рішення конференції. Ще 29 грудня 1919 р. Рада Міністрів УНР ухвалила рішення про надіслання до Парижа повноважної Надзвичайної Місії УНР, яка б одночасно представляла Україну і на Мирній конференції [10, арк.2-3]. Очолював її член УСДРП Г. Сидоренко. Керівництво ЗО УНР в особі Ради Державних Секретарів також створило власну місію до Парижа для участі у вирішенні питання міжнародно-правового статусу Галичини. Її складали М. Лозинський (голова), О. Кульчицький (секретар), Д. Вітовський (військовий радник) [4, с.13]. Прибувши до Парижа 9 травня 1919 р., місія ЗО УНР увійшла до складу загальноукраїнської делегації, а представник ЗО УНР В. Панейко став заступником голови делегації УНР [2, с.106]. Це було логічним результатом Акту злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. В інструкції, яку було розроблено Урядом УНР спеціально для української місії у Парижі лише 30 березня 1919 року на підставі порозуміння між УНР і ЗО УНР, зокрема зазначалося: "Українська

дипломатична місія для участі в мировій конференції в Парижі є спільною для обох частин України і називається "Делегація об'єднаної УНР на мирову конференцію в Парижі" та заступає на конференції цілість української справи" [8, т.4, с.251].

Покладені на українську делегацію завдання – добитися визнання незалежності Соборної УНР і допомоги їй з боку Антанти, а також якнайкраще репрезентувати країну перед світовим співтовариством на противагу вже існуючим негативним уявленням про Україну - могли бути реалізовані у повному обсязі тільки за умови набуття українською місією статусу рівноправного учасника конференції, що було дуже проблематичним. Постанова голів урядів держав Антанти запрошувала до участі в Паризькій конференції лише ті країни, які були на боці союзників чи приєдналися до таких наприкінці війни з Німеччиною. А, як відомо, УНР з моменту підписання Берестейського миру набувала статусу нейтральної держави у цій війні, а отже, через це не могла бути повноцінним суб'єктом Мирового форуму в Парижі.

Українці пов'язували свої надії з "14 пунктами" В. Вільсона, що були чи не єдиним аргументом і засобом у досягненні поставлених завдань. Вони містили важливе для України право на самовизначення націй, а два з чотирнадцяти пунктів опосередковано торкалися майбутньої долі УНР. Так, в 6 пункті визначалась проблема вирішення "російського питання", а в 10 – майбутній міжнародно-правовий статус народів колишньої Австро-Угорщини [1, т.4, с.151,155]. Зауважимо, що "українське питання" під час роботи конференції ніколи не розглядалося як самостійне, а лише у контексті "загальноросійської проблеми" та формування східних кордонів Великої Польщі.

Протягом роботи Паризької конференції українська делегація, крім вимоги визнання незалежності УНР, мусила відстоювати недопущення поділу українських етнічних земель. З цією метою були встановлені тісні контакти і проведено низку важливих переговорів з представниками різних країн. Так, Г. Сидоренко після невдалих переговорів з Пішоном та прем'єром Клемансо мав контакти з представниками інших "великих держав" : лордом Гардінгом, полковником Хаузом тощо. Голова української місії характеризував ці зустрічі як успішні, бо американська та італійська сторони засвідчили своє прихильне ставлення до українських пропозицій [11, арк.145]. Крім того, було докладено багато зусиль для встановлення дружніх контактів з представниками країн, що утворилися на теренах колишньої Російської імперії. Результатом таких кроків було рішення цих країн утворити альтернативний польсько-румунському бар'єру Балто-Чорноморський. Як і в першому, так і в другому ключове місце займала Україна, що за умови визнання її незалежності і територіальної цілісності могло стати, на думку української місії, чи не єдиним засобом відновлення спокою і стабільності у Східній Європі. Це було зафіксовано 12 лютого у відповідній українській ноті на ім'я президента Паризької конференції.

З огляду на те, що українську делегацію не було допущено до роботи у Паризькому форумі в якості офіційної, представники УНР розгорнули у Парижі значну пропагандистську роботу. Це була своєрідна тактика-відповідь, яка мала компенсувати відсутність українського голосу під час засідань конференції, де приймалися рішення, в тому числі і щодо України. Щоб привернути увагу світового співтовариства до проблем УНР, українська місія надсилала до секретаріату Найвищої Ради ноти, меморандуми, в яких інформувала про українську історію, державотворчі процеси в УНР, коріння українсько-польської війни в Східній Галичині, права України на Східну Галичину, Буковину, Карпатську Україну, Бесарабію, необхідність допомоги армії [9, арк.16]. Особливий акцент робився на тому, щоб роз'яснити керівництву Антанти, що Директорія не є більшовицькою, а УНР – не витвір німців. Саме на цих міфах вправно спекулювала російська і польська антиукраїнська пропаганда під час роботи конференції. Українці намагалися довести, що Директорія перешкоджає поширенню більшовизму, тому країни Антанти мають визнати незалежність УНР як важливого фактора європейської стабільності [8, т.5, с.13-14].

Зимою-весною 1919 р. військово-політична ситуація в УНР неухильно погіршувалася. Більшовики, швидко наступаючи, оволоділи важливими українськими містами: Києвом, Харковом, Катеринославом. Їх наступ вже загрожував антантівському військовому десанту на півдні України. Під тиском більшовиків Директорія змушена була відступати до Галичини. На засіданні 15 лютого під час розгляду політики Антанти в Росії була розглянута ситуація і в УНР. Така інформація була не на користь Україні, бо спонукала провідні держави не до допомоги Директорії, а до висновків про слабкість її влади.

Загроза більшовизму з більшою гостротою постала перед Паризькою конференцією навесні 1919 р., коли у другій половині березня Червона Армія наблизилася до річок Збруча і Случі і, таким чином, перебувала недалеко від Румунії, Угорщини, Австрії і Баварії. Саме в цей час в Угорщині, Баварії та Берліні відбулися революції. Радянська Росія хотіла надати військову допомогу Угорщині, яка б здійснювалась через території УНР та Румунії. Директорія втратила майже повністю свої землі (вони були окуповані більшовиками), а конференція заходила на надати допомогу Румунії проти більшовиків.

Такий хід подій примусив керівників Антанти зимою-весною 1919 р. шукати дієві заходи у боротьбі проти московського уряду. Так, у другій половині лютого на конференції виникло і активно дискутувалося "польське питання". За таких обставин Польща все більше розглядалась як життєво необхідний елемент "санітарного кордону". Посилення уваги до Польщі автоматично послаблювало увагу до "української проблеми". Якщо у поданому 25 лютого маршалом Фошем до Найвищої Ради окремому плані організації збройних сил для боротьби з російськими більшовиками серед армій інших країн була і Армія УНР, то вже 17 березня Фош подав до Найвищої Ради аналогічний план, який повністю виключав українську військову участь. Натомість пропонувалося усіяло зміцнювати Польщу за рахунок українських земель. Втім він був затверджений аж у червні 1919 р., що не перешкодило полякам окупувати Східну Галичину [8, т.5, с.199-200].

Подальший перебіг подій на Паризькій мирній конференції і довкола неї у другій половині 1919 року і протягом 1920 року засвідчив стійку тенденцію до небажання підтримки української незалежності з боку керівників Антанти.

Черговий конфлікт у Східній Галичині між українською і польською громадами, який почався в листопаді 1918 р., був досить серйозним регіональним дестабілізуючим чинником, що привернув увагу Антанти на Паризькій конференції. Він обумовлювався, зокрема, поразкою Австро-Угорщини в Першій світовій війні і кардинальними змінами повоєнної Європи. Українська громада 1 листопада 1918 р. здійснила переворот у Львові, захопивши владу у місті і провінції. Так виникла ЗУНР, яку було проголошено 13 листопада. Зазначені події викликали збройний опір з боку поляків, що спричинило до втрати українцями 21 листопада Львова. У цей же день Польща направила туди регулярні війська на допомогу польським повстанцям. Це був початок чергової українсько-польської війни [3, т.2, с.486].

Керівництво Антанти розуміло, доки точиться ця війна, дестабілізуючи загальноєвропейську ситуацію, плани нового світовлаштування повоєнної Європи будуть під загрозою. До того ж провідні країни знепокоювались, що з поширенням більшовизму нестабільна Східна Галичина стане плацдармом більшовицького наступу на захід. Їй же Антанта відводила зовсім іншу роль – стати складовою частиною “санітарного кордону” проти більшовизму.

З початком бойових дій обидві сторони вдалися до інформаційної та дипломатичної війни, апелюючи до світового співтовариства і, головним чином, до країн Антанти. Вперше увагу Паризької конференції до українсько-польської війни було привернуто 21 січня 1919 р.. Покладені в основу її роботи “14 пунктів” В. Вільсона спонукали учасників світового форуму до справедливого розв’язання проблеми територіальної приналежності Східної Галичини.

На засіданнях Найвищої Ради під час обговорення питання Східної Галичини і припинення українсько-польського конфлікту виявились певні розбіжності сторін у поглядах на претензії ЗУНР і Польщі. Якщо Франція беззастережно підтримувала поляків, то англійська місія в особі прем’єра Ллойд Джорджа різко критикувала дії Польщі, певною мірою симпатизуючи представникам ЗУНР. Президент же США В. Вільсон займав невизначену, досить хитку позицію. З одного боку, він не хотів допустити захоплення поляками етнічних українських земель, на які вони, на його думку, можливо, і не мали права. З другого боку, він боявся, що, якщо Польщі не надати своєчасно допомоги, вона може бути захоплена більшовиками. На засіданні 22 січня було вирішено: поки конференція визначить майбутню долю Східної Галичини, заохотити українську і польську сторони до укладення перемир’я, а тим часом зміцнити антантівську присутність у цьому регіоні, направити до Польщі армію Галлера.

Подальший перебіг подій довкола складних і суперечливих, відкритих та закулісних переговорів про долю Східної Галичини засвідчив стійку тенденцію до розв’язання зазначеної проблеми шляхом забезпечення інтересів перш за все країн Антанти. Все частіше і наполегливіше під час засідань конференції звучала та думка, що проблема українсько-польського врегулювання в Східній Галичині набула загальноєвропейського значення і повинна була вирішуватись не стільки з точки зору правоти вимог тієї чи іншої сторони, скільки з точки зору можливих наслідків для Європи та стратегічних інтересів союзників.

За таких умов ситуація на конференції складалась не на користь УНР. Не одержавши ніякої військово-технічної допомоги з боку Антанти, потерпаючи від більшовицької агресії та польських зазіхань, Директорія, залишившись один на один з могутніми ворогами, втратила більшість своєї території. Під час засідання Ради Чотирьох 24 травня 1919 р. прозвучала інформація, що більшовики оволоділи майже усією Україною. Звісно, це зашкодило українській справі. Виникло природне питання: якщо Директорія втратила свої національні землі, то чи спроможна вона вдержати Східну Галичину? Якщо український уряд її втратить, то, потрапивши під більшовиків, вона стане плацдармом для їх наступу у Західну Європу через Польщу-Румунію-Угорщину і зробить можливим з’єднання російських більшовиків з німцями.

На початку квітня 1919 р. Радою Десяти було утворено міжнародну комісію під головуванням англійського генерала Л. Боти, яка вивчала “галицьку проблему”. Фактично це була вже друга комісія, яка опікувалася “українським питанням” в контексті спроб розв’язати українсько-польський конфлікт. Вона запропонувала ворогуючим сторонам зменшити армію до 20 тисяч і до закінчення конференції визначити тимчасову “лінію Боти”. Якщо з пропозиціями першої комісії не погоджувалася українська делегація, то умови перемир’я комісії Л. Боти відкинули поляки.

Саме тоді пролунала тривожна для Антанти інформація з вуст польського представника Р. Дмовського про те, що “...при безсиллі, а можливо, й потуранні керівництва ЗУНР війська Б. Куна одержали від уряду РРФСР через територію Галичини вагоме підкріплення: 18 тис. військовополонених-угорців, 2500 кулеметів, 30 гармат. Цю операцію забезпечила велика група російських чекістів, яку перекинули в Галичину в січні 1919 р. Резидент ВУНК в Станіславі П. Величко створив розгалужену мережу шпигунських гнізд у Дрогобичі, Львові, Хусті” [7, с. 211]. Отже, висновки, які випливали з цих фактів, були не на користь України. Тому логічним стає рішення Антанти від 25 квітня 1919 р. про дозвіл Польщі окупувати Східну Галичину до Збруча.

Визначальними для долі Східної Галичини стали засідання Ради міністрів закордонних справ провідних країн на конференції 18 червня 1919 р. та Найвищої Ради 25 червня.

На першому розглядалось остаточне визначення кордонів між Україною і Польщею. Воно проходило на тлі інформації, що більшовики атакують Галичину, тому союзники мають зайняти бік поляків у їх спорах з українцями за Східну Галичину. На другому засіданні вже обговорювались два конкретних варіанти розв’язання галицької проблеми. Перший, англійський, передбачав тимчасову польську окупацію і остаточне вирішення статусу цього краю шляхом плебісциту, запровадження тимчасової адміністрації на цих землях

на чолі з Вищим комісаром, призначеним Лігою Націй. Альтернативний, американський варіант, пропонував встановити тимчасову польську окупацію, але тимчасова крайова адміністрація мала бути підпорядкована польському уряду при повній автономії Східної Галичини.

З урахуванням військової доцільності та інтересів оборони краю був затверджений американський варіант, що дало зелене світло полякам продовжувати успішні бойові дії до р. Збруч.

Зауважимо, що комісія з польських справ була однією з найвпливовіших на Паризькій конференції. До її компетенції входили справи по утворенню Польської держави, яка на за планами Антанти мала слугувати буфером між Заходом і більшовицькою Росією. До того ж вона розробляла внутрішній статус Східної Галичини [11, арк.170].

Отже, можливість приєднання Східної Галичини до УНР рішенням керівних органів Паризької конференції повністю виключалось. Однак, прагнучи уникнути очевидного порушення принципу самовизначення націй, Антанта визначила характер польської влади на окупованій території як тимчасовий, з забезпеченням автономних прав українців у Східній Галичині. А 11 липня 1919 року українську місію у Парижі було офіційно повідомлено, що "польський уряд буде уповноважений створити в Східній Галичині цивільний уряд за умов, що зобов'язують його забезпечити автономію цієї території, а також політичні, особисті і релігійні свободи мешканців" [11, арк.170].

Цілком зрозуміло, що таке рішення не могло задовольнити ані українську, ані польську сторони. Будь там що, але українці все ж таки сподівались на позитивне вирішення "галицької справи" на свою користь. До того ж у них не було ніяких ілюзій щодо можливості проведення вільних виборів і плебісциту у Східній Галичині за польської "тимчасової" окупації. Втім і поляки не одержали від Паризького форуму сподіваного остаточного рішення про включення Східної Галичини до складу Польщі.

Східні кордони Польщі ще довгий час залишалися невизначеними. Версальський мирний договір від 28 червня 1919 р. лише засвідчив наміри Антанти їх окреслити в подальшому. І тільки 29 листопада 1919 р. завершила роботу комісія Паризької мирної конференції з польських справ, яка займалась проблемою визначення східного польського кордону. Він визначався лише тимчасово, бо встановлення постійного кордону унеможливлювало подальші переговори між Антатою та "білою" Росією. Він був знову підтверджений на конференції союзників у липні 1920 р. і отримав назву "лінії Керзона". 30 листопада 1919 р. Рада Антанти передала на 12 років Східну Галичину Польщі з умовою повернутись до цього питання знову, щоб остаточно вирішити його. Однак Франція наполягала на тому, аби Галичина остаточно набула статусу анексованої території.

Західні країни надавали перевагу незалежній і міцній Польщі. З цієї причини вона одержала значну фінансову допомогу, якої, на жаль, так і не дочекалась УНР. В 1919 р. ця допомога складалась зі 178 млн. доларів, а в 1920 р. – ще з 20 млн [7, с. 212].

Дійсно, складне та мінливе міжнародне становище, що виникло як логічний результат Першої світової війни, розпаду Австро-Угорської та Російської імперій, зробило заручницею та жертвою українську державність. Потерпаючи від економічної кризи, розтерзана безкомпромісною боротьбою різнорідних політичних Україна (УНР і ЗУНР) постійно зазнавала грубого втручання зовнішніх агресорів, які повсякчас зазіхали на її територіальну цілісність, ставлячи взагалі питання про можливість існування України як держави.

Реалії тогочасної Європи складалися взагалі не на користь України. Захід в особі Антанти та її союзників, серед яких були Польща і Румунія, "не дозрів" до усвідомлення геополітичного значення незалежної України. Міжнародна архітектура післявоєнної Європи створювалась без урахування національних інтересів українців. Красномовним прикладом того було ставлення провідних країн до споконвічних прагнень українського народу мати власну незалежну демократичну державу. Рішення ж Паризької конференції черговий раз довели, що УНР за тих обставин не мала ніяких шансів отримати очікувану військово-технічну та економічну допомогу з боку Антанти у національно-визвольних змаганнях.

Джерела та література

1. Архив полковника Хауза: В 4 т. / Государственное социально-экономическое издательство. – М., 1937. – 1944. – Т. 4: Конец войны июль 1918 - ноябрь 1919. – 400 с.
2. Борщак І. Як була zorganizована Мировая Конференція 1919 р. / І. Борщак // Червона калина. – 1939. – С. 102-114.
3. Історія українського війська: В 3 т. / Видавництво Івана Тиктора. – Львів, 1936. – Т. 1: Військо княжих часів. – С. 3-130; Т. 2: Запорізьке військо. – С. 131-228; Т. 3: Збройні Сили сучасної України. – С. 293-568.
4. Лозинський М. Галичина на Мировій Конференції в Парижі/ М. Лозинський. – Кам'янець: Тризуб, 1919. – 31 с.
5. Лотоцький О. Симон Петлюра / О. Лотоцький. – Б.м., 1936. – 118 с.
6. Марголін А. Україна і політика Антанти / А. Марголін. – Берлін: Изд-во С. Ефрон, 1934. – 397 с.
7. Семеновко В. Історія Східної України. Повнення кайданів (1917-1922)/ В. Семеновко. – Харків: Основа, 1995. – 400 с.
8. Стахів М. Україна в добі Директорії УНР/ М. Стахів: В 7 т. / Українська Науково-Історична Бібліотека в Скрантоні. – Скрантон, 1962. – Т. 1. – 245 с.; 1963. – Т. 2. – 248 с.; 1963. – Т. 3. – 276 с.; 1964. – Т. 4. – 352с.; 1964. – Т. 5. – 248 с.; 1965. – Т. 6. – 247 с.; 1966. – Т. 7. – 432 с.
9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1429. – Оп.5. – Спр.14.
10. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 3696 – Оп.1. – Спр.6.
11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Оп.2. – Спр.280.

Yatsiuk M. V. Ukraine and Poland competition for Eastern Galychyna at the Paris peace conference in 1919
The paper is focused on Ukraine and Poland diplomatic confrontation at the Paris peace conference in 1919. The problem of Eastern Galychyna possession in the context of general European policy of post war order was in the focus of attention for the opposing parties. At the Paris Forum, the Ukrainian side demanded recognition of

independence and territorial integrity of the Ukrainian land and tried to find the place of the country in the geopolitical system of interests. The delegations of the Ukrainian People's Republic and the Western-Ukrainian People's Republic hoped to get a military and political support in the struggle against inner and outer enemies of the Ukrainian statesmanship. The realities of the post-war Europe witnessed that the Entente and its allies developed the architecture of the European politics without considering the national interests of the Ukrainian people.

Key words: Eastern Galychyna, Ukrainian statesmanship, Europe, geopolitics.

Яцюк М. В. Українсько-польська боротьба за Восточную Галичину на Парижской мирной конференції 1919 года

Данная статья посвящена украинско-польскому дипломатическому противостоянию на Парижской мирной конференции 1919. В центре внимания противоборствующих сторон был вопрос о принадлежности Восточной Галиции в контексте общеевропейской политики послевоенного устройства. Украинская сторона на Парижском форуме добивалась признания независимости и территориальной целостности украинских земель, а также пыталась найти место страны в геополитической системе интересов. Делегации УНР и ЗУНР надеялись получить военно-политическую поддержку в борьбе против внешних и внутренних врагов украинской государственности. Реалии послевоенной Европы свидетельствовали, что Антанты и ее союзники создавали архитектуру европейской политики без учета национальных интересов украинского народа.

Ключевые слова: Восточная Галичина, украинская государственность, Европа, геополитика.

УДК 94(438):94(477)“1919/1920”

О. В. Молчанова

РЕПАТРИАЦІЯ ПОЛОНЕНИХ ТА ІНТЕРНОВАНИХ ВОЯКІВ–УКРАЇНЦІВ З НІМЕЧЧИНИ У 1919–1920 рр.: ДОСЯГНЕННЯ ЧИ НЕВДАЧА ДИПЛОМАТІЇ УНР?

У статті йдеться про процес репатріації полонених та інтернованих вояків-українців з Німеччини до України, який здійснювався Військово-санітарною місією УНР у 1919-1920 рр. Проаналізовано труднощі його налагодження, окреслено ставлення німецької влади до проблеми репатріації, встановлено абсолютні кількості репатрійованих. З'ясовано, що внаслідок несприятливої військово-політичної ситуації в Україні, українським дипломатам не вдалось репатріювати значну частину полонених українців, що викликало у них відчуття зневіри та відчаю.

Ключові слова: репатріація, полонені, інтерновані, місія, вояки-українці, Німеччина, Українська Народна Республіка.

Проголошення незалежності України та підписання Українською Центральною Радою мирної угоди з державами Четверного союзу відкривало шлях для організації вже на державному рівні масового повернення додому полонених українців. Але практично це було реалізовано тільки після приходу до влади Гетьмана П.Скоропадського, коли захист прав полонених українців та опікування їх потребами перебрали на себе дипломатичні представництва та військово-санітарні місії Української Держави, що були акредитовані в цих країнах. Їх діяльність уможливила здійснення репатріації десятків тисяч полонених вояків-українців, а також великою мірою сприяла поліпшенню умов перебування тих, хто ще продовжував залишатися в таборах.

Отже, актуальність вивчення цієї проблеми зумовлена, насамперед, необхідністю зваженого та об'єктивного дослідження обставин налагодження українською дипломатією процесу репатріації полонених та інтернованих вояків-українців з теренів Німеччини у 1918-1920 рр., а також важливістю введення до широкого наукового обігу масиву нових архівних джерел з цієї проблематики. Актуальність статті визначається також і тим, що репатріація полонених та інтернованих українців з Німеччини ще не була предметом спеціального комплексного дослідження в українській та зарубіжній історіографії.

Об'єктом дослідження в статті є процес репатріації полонених та інтернованих вояків-українців, які внаслідок подій Першої світової війни опинилися у таборах Німеччини, предметом – діяльність українських дипломатичних та військово-санітарних установ з налагодження репатріації полонених та інтернованих вояків, організаційні заходи їх співробітників у таборах та пересильних станицях на німецьких землях, а також надання поворотцям гуманітарної допомоги.

Аналіз історіографії доцільно розпочати з монографії С.Наріжного, в якій наведено важливі фактичні дані з історії табірних громад полонених українців у Німеччині та Австро-Угорщини під час Першої світової війни та побіжно висвітлено окремі аспекти діяльності українських військово-санітарних місій у справах полонених українців у Німеччині в 1918-1919 рр. [1] Важливі факти про діяльність українських консульських та червонохресних установ у Німеччині були наведені В. Трембіцьким на сторінках авторитетного видання української діаспори [2, 3]. Вивченням особливостей репатріаційного процесу на теренах Німеччини та